

ตารางที่ 2 (ต่อ)

เนื้อหาย่อย	สาระสำคัญ	จุดประสงค์การเรียนรู้
7. การประหยัดไฟฟ้า ภายในบ้าน	การประหยัดไฟฟ้าต้องเริ่มจาก บ้าน นักเรียนทุกคนจะต้องมี ความตระหนักและปฏิบัติตน อย่างถูกต้อง	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกชื่อเครื่องใช้ไฟฟ้าภายใน บ้านได้ถูกต้อง 2. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การปฏิบัติตน การประหยัดไฟฟ้า ภายในบ้านได้ 3. กำหนดแนวทางการปฏิบัติตน ในการประหยัดไฟฟ้าภายใน บ้านได้
8. การปฏิบัติตนเพื่อป้องกัน สารเสพติด	สารเสพติดมีพิษร้ายต่อชีวิตและ สังคมในปัจจุบัน นักเรียนต้อง รู้จักปฏิบัติตนให้รอดพ้นจาก สารเสพติด	<ol style="list-style-type: none"> 4. การปฏิบัติตนในการประหยัด ไฟฟ้าได้ 5. เต็มใจที่จะประหยัดไฟฟ้า 6. เห็นประโยชน์ของการ ประหยัดไฟฟ้า 1. บอกความหมายของสาร เสพติดและอธิบายสาเหตุของ การติดสารเสพติดได้ 2. ระบุนิยามพิษภัยของสารเสพติด 3. กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อ ป้องกันสารเสพติดได้ 4. ปฏิบัติตนในการป้องกัน สารเสพติดได้ 5. พอใจที่ตนเองรอดพ้นจาก สารเสพติด

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์ในหลักสูตรกับจุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์หลักสูตร	จุดประสงค์การเรียนรู้
1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในบ้านในอันที่จะนำความสุขมาให้ครอบครัว	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกงานบ้านที่ชอบและเหตุผลที่ชอบได้ 2. จำแนกบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในบ้านได้ 3. บอกหน้าที่ของลูกที่ดีได้
2. มีทักษะในการคิด วิเคราะห์ บทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัว	<ol style="list-style-type: none"> 4. กำหนดแนวทางปฏิบัติตนที่ดีตามบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบได้ 5. กำหนดแนวทางการปฏิบัติตนของลูกที่ดีได้ 6. วางแผนปฏิบัติในการต้อนรับแขกได้ 7. กำหนดแนวทางการปฏิบัติตนในการไม่ซื้อของเล่นตามคำโฆษณาได้ 8. กำหนดแนวทางการปฏิบัติตนในการไม่ซื้อ 9. กำหนดแนวทางปฏิบัติตนเพื่อป้องกันสารเสพติดได้
3. แยกแยะเป็นการปฏิบัติที่ดีนำความสุขมาให้ครอบครัวและในทางตรงกันข้าม	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกผลดีผลเสียของการปฏิบัติงานบ้านที่รับผิดชอบได้ 2. บอกผลดีผลเสียของการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบได้ 3. จำแนกการปฏิบัติตนของลูกที่ดีและไม่ดีได้ 4. จำแนกผลดีผลเสียของการปฏิบัติตนต่อสมาชิกในบ้านได้ 5. ระบุเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อสมาชิกในบ้านที่ดีและไม่ดีได้
4. ปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปฏิบัติตนต่อสมาชิกในบ้านได้ 2. ปฏิบัติตนในการไม่ซื้อของเล่นตามคำโฆษณาได้

ตารางที่ 3 (ต่อ)

จุดประสงค์หลักสูตร	จุดประสงค์การเรียนรู้
5. ชื่นชมและเต็มใจรับบทบาทของตน	3. ปฏิบัติตนในการประหยัดไฟฟ้าได้ 4. ปฏิบัติตนในการป้องกันสารเสพติดได้ 1. เต็มใจที่จะปฏิบัติงานบ้านที่วางแผนไว้ 2. ยินดีที่ได้ต้อนรับแขก 3. ชื่นชมที่ตนเองปฏิบัติตนต่อสมาชิกในบ้านได้ดี 4. เต็มใจที่จะประหยัดไฟฟ้า

เนื้อหาเรื่องชีวิตในบ้าน บ้านเป็นสถานที่สำหรับพักอาศัย ในบ้านเราประกอบด้วยสมาชิกหลายคนได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง และตัวเรา นอกจากนี้ อาจมี ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา หรือบุคคลอื่น ๆ อาศัยอยู่ด้วย การที่จะทำให้บ้านเราอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สมาชิกในบ้านทุกคนจะต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ และต้องปฏิบัติตนเพื่อนำ ความสุขมาให้ครอบครัว สมาชิกในบ้านทุกคนควรมีความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทรต่อกัน จึงจะทำให้ทุกคนในบ้านอยู่กันอย่างสงบสุข

1. งานต่าง ๆ ภายในบ้าน งานต่าง ๆ ภายในบ้านมีด้วยกันหลายอย่าง เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ซักเสื้อผ้า รดน้ำต้นไม้ หุงข้าวเป็นต้น สมาชิกในบ้านทุกคนจะต้องรู้และร่วมกันรับผิดชอบ ตามความสามารถของตนเอง
2. หน้าที่ของสมาชิกในบ้าน ผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านหรือครอบครัวเดียวกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกในบ้านทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติตามหน้าที่ของตน เช่น
 - 2.1 พ่อ เป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่ทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว
 - 2.2 แม่ มีหน้าที่ทำงานบ้านและดูแลบ้าน ปัจจุบันมีแม่หลายคนที่ต้องทำงานหาเงินมาช่วยครอบครัว
 - 2.3 ลูก มีหน้าที่ตั้งใจเรียนหนังสือ ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านที่ทำได้ เช่น ดูแลทำความสะอาดบ้าน ล้างจาน เป็นต้น เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อ แม่ และปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของท่าน
3. หน้าที่ของลูกที่ดี พ่อ แม่ เป็นผู้ให้กำเนิดเรา เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้เราเป็นคนดี เราต้องให้ความรักและเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติต่อท่าน ดังนี้

- 3.1 เอาใจใส่ดูแล รับใช้ท่านด้วยความเต็มใจ
- 3.2 ช่วยเหลืองานบ้านเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของท่าน
- 3.3 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
- 3.4 เชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของท่านและนำไปปฏิบัติ
- 3.5 แสดงมารยาทที่ดีต่อท่านด้วยการพูดจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน
- 3.6 ปฏิบัติตนที่ดีเพื่อให้ท่านมีความสุข เป็นการแสดงความกตัญญูทวดเวที

ฯลฯ

4. การปฏิบัติตนต่อสมาชิกในบ้าน สมาชิกในบ้าน ประกอบด้วย พ่อ แม่ พี่น้อง ตัวเรา นอกจากนี้อาจจะมีญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย น้ำ อา เป็นต้น ทุกคนที่เป็นสมาชิกของครอบครัว ต้องมีการปฏิบัติที่ดีต่อกัน จึงจะทำให้ครอบครัวมีความสุข นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวได้ ดังนี้

- 4.1 แสดงมารยาทที่ดีต่อทุกคนในครอบครัว
- 4.2 ไม่เอาเปรียบกัน มีการให้อภัยซึ่งกันและกัน
- 4.3 ช่วยเหลืองานซึ่งกันและกันด้วยความเต็มใจ
- 4.4 แสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีต่อกัน
- 4.5 รู้จักรักและสามัคคีปรองดองฉันท์พี่น้อง
- 4.6 มีความเอื้ออาทรต่อกัน

ฯลฯ

5. มารยาทในการต้อนรับแขก การต้อนรับแขก เป็นมารยาทไทยที่ถือปฏิบัติกันมานาน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “แขกมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

- 5.1 ถามดูว่าแขกต้องการมาพบใคร
- 5.2 เชิญแขกเข้ามานั่งในบ้าน (ถ้ารู้จัก)
- 5.3 ตามบุคคลที่แขกต้องการพบ
- 5.4 บริการน้ำและหนังสือพิมพ์ให้แขก

ฯลฯ

6. การไม่ซื้อของเล่นตามคำโฆษณา ปัจจุบัน ของเล่นมีมากมายหลายชนิด มีทั้งที่ราคาถูก และราคาแพง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต รวมถึงความนิยมของผู้ซื้อ ซึ่งของเล่นดังกล่าว มีทั้งคุณและโทษ นักเรียนจะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับของเล่นจากสื่อโฆษณาต่าง ๆ เช่น

โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ดังนั้นในการซื้อของเล่นจึงไม่ควรซื้อตามคำโฆษณา หรือตามความพอใจของตนเอง แต่ควรเลือกซื้อของเล่นที่มีประโยชน์ มีคุณภาพ และราคาไม่แพงเกินไป ก่อนตัดสินใจเลือกซื้อ ควรคิดให้รอบคอบ เนื่องจากเงินทองเป็นของหายาก พ่อแม่ต้องเหนื่อยหาเงินมาด้วยความยากลำบาก นักเรียนต้องรู้จักประหยัด เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของพ่อแม่

7. การประหยัดไฟฟ้าภายในบ้าน ไฟฟ้าเป็นพลังงานที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งกว่าจะได้ไฟฟ้ามาต้องมีการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปมากมาย คนเราจึงต้องมีความตระหนักและสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น โดยใช้ไฟฟ้าอย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุด

7.1 เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน ประกอบด้วย พัดลม โทรทัศน์ วีดีโอ เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาไรต์ เครื่องซักผ้า ฯลฯ

7.2 วิธีประหยัดไฟฟ้า

7.2.1 ปิดสวิตซ์ไฟ และเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิดเมื่อเลิกงาน

7.2.2 สร้างนิสัยโดยการดับไฟทุกครั้งเมื่อออกจากห้อง

7.2.3 เลือกซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ได้มาตรฐาน เบอร์ 5

7.2.4 ใช้หลอดไฟฟ้าประหยัดพลังงาน

7.2.5 หมั่นทำความสะอาดหลอดไฟ เพราะจะช่วยเพิ่มแสงสว่างโดยไม่ต้องใช้

พลังงานมาก

7.2.6 ใช้หลอดไฟฟ้าที่มีวัตต์ต่ำ สำหรับบริเวณที่จำเป็นต้องเปิดทิ้งไว้ทั้งคืน เป็นการประหยัดไฟ

ฯลฯ

8. การปฏิบัติตนเพื่อป้องกันสารเสพติด สารเสพติด หมายถึง สารที่เสพเข้าไปในร่างกายไม่ว่าจะเป็นวิธีการใด ๆ เมื่อร่างกายได้รับเข้าไปแล้วจะต้องได้รับอยู่เป็นประจำ

สาเหตุของการติดสารเสพติด

1. ความอยากลอง
2. เพื่อนชักชวน
3. ขาดความระมัดระวังในการใช้ยา
4. สภาพแวดล้อมของชุมชนมีการค้าสารเสพติด
5. เพื่อหนีปัญหาต่าง ๆ

พิษภัยของสารเสพติด

1. ทำให้ร่างกายอ่อนแอ
2. อาจติดโรคเอดส์ได้
3. เป็นบุคคลไร้ความสามารถ
4. จิตใจไม่ปกติ
5. สังกมรังเกียจ
6. เสียวทรัพย์
7. ผิดกฎหมาย

การปฏิบัติตนเพื่อป้องกันสารเสพติด

1. ไม่ทดลองเสพสารเสพติดทุกชนิด
2. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. ระมัดระวังในการใช้ยา
4. เลือกคบเพื่อนที่ดี
5. เมื่อมีปัญหาควรปรึกษาพ่อแม่ ครู หรือผู้ใหญ่ที่ตนไว้วางใจ
6. ไม่รับขนม ลูกอมจากคนแปลกหน้า
7. เมื่อทราบว่าผู้ใดติดสารเสพติด ควรให้ความช่วยเหลือแนะนำ

1.4 การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ควรให้มีการยืดหยุ่นได้บ้างตามสภาพท้องถิ่น คาบเวลาเรียนสำหรับแต่ละท้องถิ่นควรเหมาะสมกับ เนื้อหา ทักษะ กระบวนการต่าง ๆ จึงมุ่งฝึกสอนให้สอดคล้องกับวัยและระดับชั้น ความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูกำหนดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างหลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534, หน้า 23-28)

1. ให้ผู้เรียนได้สัมผัสเรื่องจริง ชีวิตจริง
2. ให้ได้ฝึกหัดวางแผนต่าง ๆ ด้วยตนเอง
3. ให้ได้ศึกษา วิเคราะห์ หาข้อสรุป เป็นแนวทางต่าง ๆ
4. ให้ได้ลงมือปฏิบัติงาน จัดทำรายงาน เสนอผลงานพร้อมความรู้ ความคิด ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติงานนั้น ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5. ให้ได้ใคร่ครวญปัญหาต่าง ๆ ทางจริยธรรม วิเคราะห์เหตุผลและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

6. ให้ได้ทบทวนเกี่ยวกับตนเอง การปฏิบัติงานเพื่อค้นหาแนวทาง ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ไม่เข้าข้างหรือตำหนิตนเองมากเกินไป

จากธรรมชาติและโครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต การจัดการเรียนการสอนจะยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้ทำกิจกรรม เพื่อฝึกฝนและพัฒนากระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทำงานและกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ดังนั้น การสอนจึงควรเป็นไปในแนวทาง ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 5)

1. จัดสถานการณ์การเรียนรู้ให้เหมือนกับสภาพชีวิตจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข

2. เน้นให้ผู้เรียนเกิดแนวคิด (concept) ในสิ่งที่เรียนเพราะแนวคิดจะมีผลต่อเจตคติและพฤติกรรมของผู้เรียน

3. เน้นกระบวนการ ไม่เน้นการถ่ายทอดเนื้อหา เพื่อฝึกฝนพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ทักษะกระบวนการในการแสวงหาความรู้ การทำงานและสร้างความสำเร็จให้กับตนเอง โดยฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

4. การจัดการเรียนการสอน ควรสอนให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เรียน เพื่อจะได้มีโลกทัศน์กว้างไกลและสามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินชีวิตของตน

5. เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ ได้คิด ได้แก้ปัญหา ได้หาความรู้ด้วยตนเอง ได้ใช้กระบวนการทำงานกลุ่ม กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการแก้ปัญหา

6. การจัดการเรียนการสอน ควรปลูกฝังประชาธิปไตยให้เกิดกับตัวเด็ก ควรศึกษาจากปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่ปัญหาไกลตัวออกไป และควรใช้สื่อการสอนเข้ามาช่วย

นอกจากนี้ ได้มีผู้เสนอแนะเทคนิควิธีการและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ดังต่อไปนี้

ลูมณ อมรวิวัฒน์ (2526, หน้า, 337 – 338) ได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมที่สร้างความสนใจของผู้เรียนหรือกิจกรรมในขั้นนำอาจจัดได้โดยวิธี

1.1 นำสนทนาเกี่ยวกับปัญหา โยงให้เรื่องที่จะสอนมีความหมายต่อนักเรียน

มากขึ้น

- 1.2 ใช้ข่าวหรือเหตุการณ์สำคัญประจำวันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอน
 - 1.3 ใช้ภาพ แผนภาพ หรือการจัดแสดงป้ายนิเทศ
 - 1.4 ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ครูกำหนด
 - 1.5 มีการแสดงบทบาทสมมติ
 - 1.6 จัดนิทรรศการด้วยภาพ เอกสาร หนังสืออ่านประกอบ วัสดุจำลอง
2. จัดกิจกรรมที่เน้นการคิด เสาะแสวงหาคำตอบด้วยการค้นคว้า ทดลอง มากกว่าการสอนให้ท่องจำอย่างเดียว
3. จัดกิจกรรมโดยใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย แทนที่จะใช้หนังสือแบบเรียนเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้การใช้ของจริง วัสดุจำลองและเครื่องมือต่าง ๆ ประกอบ จะทำให้จัดกิจกรรมได้หลายประเภท การใช้ภาพยนตร์ สไลด์ ช่วยสร้างแนวคิดที่สำคัญและช่วยให้นักเรียนได้รู้เรื่องราวของชีวิตจริงหรือสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น
4. จัดกิจกรรมที่เลียนแบบสถานการณ์ในชีวิตจริง อาจจัดในรูปแบบของการแสดง เกม สถานการณ์จำลอง ซึ่งเป็นการช่วยผู้เรียนสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตจริง
5. จัดกิจกรรมที่มีการวัดผลทุกขั้นตอน และให้นักเรียนมีโอกาสประเมินตนเอง

แนวคิด หลักการ ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการผลิตสื่อ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น นั้น สิ่งสำคัญที่ครูจะต้องคำนึงถึงคือ จิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล หลักจิตวิทยาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนมีมากมาย หลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีของอีริกสัน ธอร์นไคด์ เพียเจต์และออซูเบล เป็นต้น

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน อีริกสัน มีความเห็นว่า พัฒนาการทางบุคลิกภาพเกิดขึ้นได้เนื่องจาก คนมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม ดังนั้น จึงเน้นที่สัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม โดยแบ่งขั้นพัฒนาการทางบุคลิกภาพออกเป็น 8 ขั้นด้วยกัน (พรรณี ชูทัยเจนจิต, 2538) ได้แก่

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ – ความไม่ไว้วางใจ เป็นขั้นที่เกิดอยู่ในวัยอายุ 0 – 1 ปี ซึ่งเด็กจะพัฒนาความไว้นือเชื่อใจ ความไว้วางใจทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น ซึ่งความรู้สึกนี้จะพัฒนาขึ้นมาได้

เนื่องจากความคงเส้นคงวาของพ่อ แม่ ในการสนองตอบ ความต้องการพื้นฐานของเด็ก ถ้าความต้องการของเด็กได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมจะทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจ ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างไม่เหมาะสมเด็กจะมีความหวาดระแวง และจะพัฒนาความไม่ไว้วางใจทั้งตนเองและบุคคลอื่นต่อไป

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเอง – ความไม่มั่นใจในตัวเอง อยู่ในวัยอายุประมาณ 2 – 3 ปี วัยนี้เป็นวัยที่เด็กมีการพัฒนาทางด้านกล้ามเนื้อแข็งแรงขึ้น เป็นวัยที่ควรให้เกิดความสมดุลระหว่างการเลี้ยงดูแบบปกป้อง ทะนุถนอม กับการเลี้ยงดูแบบไม่เอาใจใส่ถ้าเด็กได้ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความสามารถและวิธีการของแต่ละคนแล้ว ก็จะพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองได้ แต่ถ้าเด็กไม่มีโอกาสได้ทำ ก็จะทำให้เกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง

ขั้นที่ 3 ความคิดริเริ่ม – ความรู้สึกผิด วัยเด็กอายุประมาณ 4 – 5 ปี ในขั้นนี้เป็นความสามารถในการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ภาษาซึ่งจะไปสนับสนุนขั้นที่ 2 ในแง่ของการดำเนินการวางแผนและริเริ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขั้นนี้ ถ้าเด็กได้รับอิสระในการคิดทำกิจกรรมต่าง ๆ และทำได้สำเร็จก็จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีแนวโน้มที่จะค้นคว้า ศึกษา สำรวจ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กไม่มีอิสระในการคิดทำกิจกรรม เด็กจะรู้สึกผิดในการที่จะคิดทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 ความขยันหมั่นเพียร – ความรู้สึกต่ำต้อย เป็นวัยที่เด็กเริ่มเข้าเรียน คือมีอายุระหว่าง 6 – 11 ปี เป็นขั้นที่เด็กมีความต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยการพยายามคิดทำ คิดผลิตสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาความขยันขันแข็ง ในวัยนี้ถ้าเด็กได้รับการกระตุ้นให้ทำสิ่งต่าง ๆ ให้กำลังใจในการทำงานสำเร็จ ให้คำชมเชยในความพยายาม จะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กเกิดความมานะพยายาม แต่ถ้าผู้ใหญ่ไม่ให้ความสนใจ เห็นว่าสิ่งที่เด็กทำนั้นน่าเบื่อ เด็กจะพัฒนาความรู้สึกต่ำต้อย

ขั้นที่ 5 ความเป็นเอกลักษณ์ – ความสับสนในบทบาท เป็นช่วงของวัยรุ่น อายุ ระหว่าง 12 – 18 ปี ในช่วงของวัยรุ่นนี้ เด็กจะวิเคราะห์ตนเองเพื่อหาเอกลักษณ์ ถ้าเด็กสามารถค้นพบได้ ก็จะสามารถแสดงบทบาทของตนเองได้ถูกต้อง แต่ถ้าหาตนเองไม่พบ เด็กจะรับบทบาทของคนอื่น ๆ ในสังคมมาเป็นของตน ทำให้เกิดความสับสน

ขั้นที่ 6 ความผูกพัน – การแยกตัว หลังจากเด็กได้ผ่านขั้นที่ 5 มาแล้ว สามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ เด็กจะเกิดความรู้สึกต้องการมีเพื่อนสนิทที่จะสามารถรับรู้ รับฟังสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองมีอยู่ ต้องการที่จะแบ่งปันประสบการณ์ที่ตนเองมี แต่ถ้าเด็กไม่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด

กับบุคคลอื่นได้ จะมีความรู้สึกแข่งขัน จึงดีจึงเด่น ชอบมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง ซึ่งจะนำไปสู่การต้องแยกตัวอยู่ตามลำพัง

ขั้นที่ 7 การทำประโยชน์ให้สังคม – การคิดถึงแต่ตนเอง วัยกลางคนเป็นวัยที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม ถ้าพัฒนาการของบุคคลใดในขั้น ที่ 5 และขั้นที่ 6 เป็นไปด้วยดี รู้เอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนสามารถสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นได้ เมื่อมาถึงขั้นที่ 7 ก็พร้อมที่จะทำประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับสังคม รู้จักที่จะอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดีต่อไป แต่ถ้าบุคคลใดไม่พัฒนามาถึงขั้นนี้ จะเกิดความรู้สึกท้อถอย เหนื่อยหน่ายในชีวิต คิดถึงแต่ตนเอง ไม่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม

ขั้นที่ 8 บุรณาภาพ – ความสิ้นหวัง วัยชรา ซึ่งเป็นวัยสุดท้ายของชีวิตนั้น ถ้าบุคคลใดผ่านขั้นตอนของการพัฒนามาด้วยดีก็จะเกิดความพึงพอใจในชีวิตของตน แต่ถ้าขั้นพัฒนาของตนไม่เหมาะสม เมื่อมาถึงขั้นนี้ จะรู้สึกสิ้นหวัง ไม่ยอมรับสภาพความเป็นอยู่ของตน หากความสุขสงบให้กับตนเองไม่ได้

จะเห็นว่าขั้นทั้ง 8 ของการพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริคสันนั้น ถ้าในช่วงชีวิตใดพัฒนาการเป็นไปด้วยดี มีลักษณะทางบวกมากกว่าทางลบ บุคลิกภาพก็จะ เป็นไปในทางที่ดีสามารถเผชิญปัญหาหรือแก้ปัญหาที่เกิดจากภายในตนเองหรือปัญหาที่เกิดจากภายนอก ด้วยการที่สามารถจัดระบบความคิดและสามารถตัดสินใจได้ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าในช่วงชีวิตใดพัฒนาการเป็นไปในทางลบมากกว่า เด็กผู้นั้นจะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพไม่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้ที่มีปัญหาในการปรับตัว โดยเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีช่วงอายุอยู่ในขั้นที่ 4 เป็นวัยที่เด็กมีความต้องการที่จะทำอะไรอยู่เสมอ ไม่อยู่นิ่ง และเมื่อทำสิ่งใดประสบความสำเร็จแล้วจะเกิดความภูมิใจ จะขยันและมีความพยายามอย่างมาก ผู้ใหญ่ ควรจะต้องยอมรับว่าเขามีความสามารถ เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่ตัวเขาเอง หากเด็กไม่ได้รับการยอมรับ จะทำให้เกิดปมด้อยและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้

2.1 ทฤษฎีของธอร์นไคด์ เป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้กำเนิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เขาเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องสร้างสิ่งเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง จึงเรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยง (Connectionism – Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้มีหลักพื้นฐานว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่มักจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ โดยการลองผิดลองถูกจนกว่าจะพบรูปแบบที่ดีหรือเหมาะสมที่สุด” โดยสรุปเป็นกฎการเรียนรู้ได้ดังนี้ (อารี พันธุ์มณี, 2534 , หน้า 121-124)

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) หมายถึงสภาพความพร้อมหรือ ความมีวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย อวัยวะต่าง ๆ ในการเรียนรู้ และจิตใจ รวมทั้ง พื้นฐานประสบการณ์เดิมที่จะเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ตลอดจนความสนใจ ความเข้าใจต่อสิ่งที่เรียน ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมตามองค์ประกอบดังกล่าวก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) หมายถึง การที่ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดความสมบูรณ์ ซึ่งกฎนี้เน้นความมั่นคงระหว่างการเชื่อมโยงและการตอบสนองที่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความสมบูรณ์

3. กฎแห่งความพอใจ (Law of Effect) กฎนี้เป็นผลที่ทำให้เกิดความพอใจ เมื่อได้รับความพอใจจากผลของการกระทำกิจกรรม ก็จะทำให้เกิดผลดีกับการเรียนรู้ คืออยากเรียนรู้เพิ่มขึ้น แต่หากไม่ได้รับความพอใจจะทำให้ไม่อยากเรียนหรือเบื่อหน่ายและเป็นผลเสียต่อ การเรียนรู้ ดังนั้น ผู้สอนควรใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ และ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นกำลังใจให้ ผู้เรียนอยากเรียนรู้ต่อไป

จากทฤษฎีสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไคด์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการสอน โดยมีแนวคิดดังนี้ คือ (สาโรจน์ แฟงยัง, 2529, หน้า 9 – 11)

1. คำนิยามถึงผู้เรียนในด้านความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้ผลิตสื่อจะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ รวมไปถึงความแตกต่างด้านสติปัญญาความสนใจ ร่างกาย อารมณ์และสังคม

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการใช้สื่อ จะต้องนำสื่อการสอนหลาย ๆ แบบมาใช้ ซึ่งสื่อดังกล่าวจะประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์และวิธีการจะต้องสามารถให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

3. ลักษณะของสื่อที่ผลิต จะต้องได้ทราบผลย้อนกลับทันที (immediate feedback) ไม่ว่าจะป็นสื่อประเภทใดก็ตามถ้าสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ย้อนกลับไปยังผู้เรียนทันที จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้สูงขึ้น เพราะทำให้ผู้เรียนรู้สึกภาคภูมิใจ

4. ลักษณะของสื่อที่ผลิตในหน่วยของเนื้อหา นั้น ๆ จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กัน และดำเนินไปด้วยกันได้

2.2 ทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิส ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดและความเข้าใจ หรือการเรียนรู้ของเด็กในวัยต่าง ๆ แล้วตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา โดยมีความเชื่อว่าพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิดจะพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อคนเรามีปฏิสัมพันธ์ (interaxtion) กับสิ่ง

แวดล้อม เพียเจต์ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็นขั้นตามลำดับดังนี้ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2536 , หน้า 35-43)

ขั้นที่ 1 ระยะใช้ประสาทสัมผัส (Sensory – motor) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ขวบ สติปัญญา ความคิดของเด็กในวัยนี้แสดงออกโดยการกระทำ (Action) เด็กสามารถแก้ปัญหาได้แม้ว่าจะไม่สามารถที่จะอธิบายได้

ขั้นที่ 2 ระยะควบคุมอวัยวะต่าง ๆ (Preoperational) เริ่มตั้งแต่อายุ 18 เดือน ถึง 7 ขวบ ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับความรู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง แต่เป็นขั้นที่เด็กเริ่มใช้ภาษาสามารถบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถเรียนรู้ถึงสัญลักษณ์ และใช้สัญลักษณ์ได้

ขั้นที่ 3 ระยะที่คิดอย่างเป็นรูปธรรม (Concrete Operations) เริ่มตั้งแต่อายุ 7 – 11 ปี มีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีเชาว์ปัญญาที่มีคุณภาพ คือสามารถอ้างอิงด้วยเหตุผล สามารถแบ่งกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์หลายอย่าง และคิดย้อนกลับ (Reversibility) ได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมความสัมพันธ์ของตัวเลขก็เพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 ระยะที่คิดอย่างเป็นรูปธรรม (Formal Operations) เริ่มตั้งแต่อายุ 12 ปี ถึงวัยผู้ใหญ่ จะมีพัฒนาการด้านเชาว์ปัญญา ความคิดจนถึงขั้นสูงสุด เด็กจะคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรม และสามารถคิดสร้างสมมติฐานและทฤษฎีแบบนักวิทยาศาสตร์

จากพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเพียเจต์ จะเห็นได้ว่าเชาว์ปัญญาเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ โอกาสและประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับเด็ก เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาเชาว์ปัญญา

2.3 ทฤษฎีของออซูเบล นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ไว้ว่า พัฒนาการทางสติปัญญาของคน แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้น คือ (ภพ เลาหไพบูลย์ , 2537)

1. ขั้นความคิดก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Thought) เป็นความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กระดับนามธรรมขั้นต้น อายุระหว่าง 2 – 7 ปี ในขั้นนี้เด็กสามารถมีมโนคติในเรื่องต่าง ๆ แต่ยังไม่สมบูรณ์ ความคิดความเข้าใจเด็กวัยนี้ ขึ้นอยู่กับความรู้เป็นส่วนใหญ่ จนหลังอายุ 4 ปี การคิดของเด็กจะมีเหตุผลขึ้น เด็กมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด ความคิดความเข้าใจยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่รับรู้ภายนอก เป็นขั้นที่เด็กคิดในใจเอง

2. ขั้นการคิดเชิงเหตุผลอาศัยรูปธรรม (Concrete Logical Operation) เริ่มตั้งแต่อายุ

7-11 ปี เป็นความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กระดับนามธรรมสูงขึ้น เด็กสามารถสร้างมโนคติเป็นภาพในใจตามคำอธิบายได้ เพียงแต่ให้ตัวอย่างเป็นรูปธรรม เด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผลและเข้าใจได้

3. ขั้นการคิดเชิงเหตุผลเป็นนามธรรม (Abstract Logical Operation) เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 10 ปีขึ้นไป เด็กไม่ต้องพึ่งวัตถุที่เป็นรูปธรรมช่วยให้เข้าใจ เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนามธรรมได้โดยไม่ต้องอาศัยรูปธรรม

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของออซเบล ทำให้ทราบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีอายุประมาณ 9 ปี ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น มีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 2 ฉะนั้นในการจัดการเรียนการสอนจะต้องให้เด็กได้คิด ได้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2.4 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึ่ม แนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึ่ม มีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญา ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนปัญญาของผู้เรียนได้ แต่สามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้ โดยจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุลทางปัญญาขึ้น ซึ่งเป็นสถานะที่ประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม แล้วสร้างความรู้ใหม่

การเรียนการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิซึ่ม ครูผู้สอนจะต้องมีบทบาท ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสังเกต สำรวจเพื่อให้เห็นปัญหา
2. มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน เช่น แนะนำถามให้คิด เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบหรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการคิดค้นต่อ ๆ ไป ให้มีการทำงานเป็นกลุ่ม พัฒนาให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างไกล
4. ประเมินความคิดรวบยอดของผู้เรียน ตรวจสอบความคิดและทักษะการคิดต่าง ๆ การปฏิบัติ การแก้ปัญหาและพัฒนา การเคารพความคิดเห็นและเหตุผลของคนอื่น ๆ

ตามแนวคิดนี้ ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ความรู้ได้ หากมีการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยในบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีพลัง เมื่อผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง และได้เห็นผลงานของตนเองมีความหมาย และสร้าง ความพึงพอใจส่วนตัว อันจะเป็นแรงจูงใจที่ดี สำหรับผู้เรียน โอกาสในการเลือกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดความพึง

พอใจ ยิ่งผู้เรียนมีทางเลือกมากขึ้นเท่าไร โอกาสที่จะเกิดความอยากลงมือทำก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น และหากผู้เรียนสนใจทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งอย่างจริงจัง โอกาสที่ผู้เรียนจะได้ความรู้ใหม่ๆ ยิ่งมีมากขึ้น (วัฒนาพร กระจับทุกข์, 2542)

ทักษะกระบวนการ 9 ประการ เป็นการร้อยรวมวิธีการสอนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการนี้ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับขั้นเพราะการสอนแต่ละครั้งมีจุดเน้นต่างกัน มีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534, หน้า 21 – 22)

1. **ขั้นตระหนัก** ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็น เห็นความสำคัญของปัญหานั้น ๆ
 2. **ขั้นคิดวิเคราะห์วิจารณ์** ผู้เรียนนำปัญหามาแยกแยะหาสาเหตุความสำคัญและพิจารณาองค์ประกอบของปัญหา
 3. **ขั้นสร้างทางเลือกที่หลากหลาย** ผู้เรียนนำเสนอแนวทางแก้ปัญห โดยไม่ต้องกังวลว่าดีหรือไม่ดี
 4. **ขั้นประเมินและเลือกทางเลือก** ผู้เรียนคิด อภิปราย ถึงแนวทางในการแก้ปัญห
 5. **ขั้นปฏิบัติ** ตกลงวางแผนปฏิบัติตามทางเลือกโดยวิธีต่าง ๆ
 6. **ขั้นปฏิบัติอย่างชื่นชม** ครูติดตามให้กำลังใจและให้การยอมรับ เพื่อให้ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ
 7. **ขั้นประเมินระหว่างปฏิบัติ** ผู้เรียนตรวจสอบการปฏิบัติงาน รายงานผลการปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ครูให้การเสริมแรงตามข้อตกลง
 8. **ขั้นปรับปรุง** ผู้เรียนยอมรับปัญหา ถ้ามีปัญหาในการทำงานให้ช่วยกันเสนอแนะและนำไปปรับปรุงด้วยตนเอง
 9. **ขั้นประเมินผลรวม** ผู้เรียนทั้งชั้นช่วยกันสรุปผลการทำงานของตนเอง
- การพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม (values clarification)**
หลักการและปรัชญา

ในอดีตที่ผ่านมา เรามักอบรมสั่งสอนศีลธรรม จริยธรรม โดยบอกว่าอะไรดีควรทำ อะไรไม่ดี ไม่ควรทำ แล้วเด็กจะทำตาม ถ้าเราเป็นต้นแบบ (Modeling) ที่ดีแล้ว จะสามารถสร้างเด็กให้เป็นไปตามรูปแบบที่เป็นต้นแบบที่ดี ๆ ได้ หรือถ้าเราใช้วิธีการปกครองและจัดการกับเด็ก (Manipulating) โดยอาศัยการให้รางวัลบ้าง การลงโทษบ้าง การบังคับข่มขู่บ้าง การสร้าง

แรงเสริมให้กับเด็กบ้าง โดยเชื่อว่าเด็กจะแก้ไขพฤติกรรมจากเลวให้ดีได้ ความเชื่อในวิธีการดังกล่าว ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ จากกลุ่มนักจิตวิทยาที่เป็นต้นคิดสร้างเสริมเทคนิควิธีสร้างเสริมค่านิยม ซึ่งมีความเห็นว่า เป็นวิธีการที่ไม่สามารถปลูกฝังและอบรม หรือ ถ่ายทอดค่านิยมได้ ค่านิยมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเรียนหรือเสริมสร้างด้วยวิธีอบรมสั่งสอนได้ แต่มีกระบวนการที่ช่วยให้คนเราเข้าถึงค่านิยมต่าง ๆ ได้ อีกสาเหตุหนึ่งที่น่าสนใจให้ไม่มี การสอนค่านิยมเป็นเพราะว่าค่านิยมของคนเรานั้นเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ฉะนั้นแทนที่จะใช้การอบรมสั่งสอน ตัวค่านิยมที่พึงประสงค์ หรือยึดเยียดค่านิยมของสังคมให้กับเด็ก จะด้วยวิธีใดก็ตามก็ไม่พึงกระทำ ควรจะใช้วิธีสอนให้เด็กได้เรียนรู้และเข้าใจระบบหรือกระบวนการของการพิจารณาสร้างค่านิยมจะดีกว่า เราสามารถสอนให้เด็กพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผล สอนให้ รู้จักพิจารณาผลที่ได้รับจากการตัดสินใจในการแก้ปัญหาแต่ละครั้ง และสอนให้รู้จักเลือกกระทำ หรือตัดสินใจเลือกโดยมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ ตลอดจนผลตอบแทนที่ได้รับจากการกระทำนั้น ๆ สอนให้เรียนรู้วิธีการสำรวจวิถีการดำเนินชีวิตทุกแง่มุม เพื่อค้นคว้าตนได้ดำเนินชีวิตตามที่เห็นว่าเป็นค่านิยมของตนหรือไม่ ควรสอนให้เด็กเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตให้เต็มตามค่านิยมของตน ทั้งนี้ต้องไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของใคร แต่ด้วยการพิจารณาอย่างอิสระด้วยตัวของตัวเอง

วิธีการที่จะเสริมสร้างค่านิยม ดังกล่าว จะต้องอาศัยกระบวนการพิจารณาค่านิยม (Values Clarification) กระบวนการนี้ จะช่วยให้เด็กได้พิจารณาค่านิยมของตนโดยอาศัยกิจกรรมกลุ่มที่สร้างขึ้น และอาศัยสมาชิกกลุ่มเป็นวิทยากรให้แก่กันและกัน วิธีนี้ไม่ได้ช่วย ยึดเยียดค่านิยมที่เป็นมาตรฐานอันใดทั้งสิ้น แต่เป็นวิธีสอนเด็กให้ดำเนินชีวิตด้วยการพิจารณาอยู่ตลอดเวลาว่าค่านิยมอะไรบ้างที่ตนเองสมควรเสริมสร้าง และยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

ศาสตราจารย์ ดร. หลุยส์ แรธส์ (วัชร ฐวธรรม, 2525, หน้า 5-6) ได้ทำการสังเกตการอบรมสั่งสอนจริยธรรมอยู่ จนในที่สุดสามารถสรุปได้ว่า การที่คนเราจะเกิดความซาบซึ้งจนสามารถปฏิบัติตามค่านิยมใดได้นั้น ต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ เป็นขั้น ๆ ได้แก่การเลือกโดยพิจารณาผลที่จะได้รับในแต่ละทางเลือก การเกิดความซาบซึ้ง ภาคภูมิใจในสิ่งที่เลือกไว้และลงมือปฏิบัติในสิ่งที่เลือกแล้ว จึงจะถึงขั้นกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเป็นนิสัย กระบวนการเหล่านี้แบ่งได้เป็นขั้นบันไดย่อย ๆ 7 ขั้น ซึ่งนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสร้างค่านิยม (V.C.) โดยแบ่งเป็น 3 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 การเลือก ความเชื่อ และพฤติกรรม

ขั้นที่ 1 สำรวจทางปฏิบัติอย่างเสรี มีอะไรที่ข้าพเจ้าทำได้บ้าง ทางปฏิบัติมีอะไรบ้าง ท่านสามารถจะพูดได้ว่า ท่านมีค่านิยมนั้น ถ้าท่านทำสิ่งนั้น โดยไม่มีทางเลือกเลย ถ้าเป็นค่านิยมแท้ที่เสริม

สร้างขึ้น ท่านย่อมต้องผ่านกระบวนการเลือกแล้วโดยเสรี ถ้าในการกระทำใดก็ตาม ท่านไม่มีโอกาสวิเคราะห์ด้วยตนเองว่า มีอะไรบ้างที่ท่านชอบหรือไม่ชอบ เลือกหรือไม่เลือก ก็เท่ากับว่าท่านทำไปโดยไม่มีค่านิยม ท่านต้องได้สำรวจว่ามีทางปฏิบัติอะไรบ้าง แล้วค่อยๆ พิจารณาเลือกตัดทางปฏิบัติที่ไม่ต้องการออกทีละทาง จนเหลือทางเลือกเพียงทางเดียว

ขั้นที่ 2 พิจารณาผลที่เกิดจากทางปฏิบัติเหล่านี้ อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าการกระทำทุกชนิดจะส่งผลได้ทั้ง 2 ด้านผสมกันอยู่ระหว่างความพอใจ และความไม่พอใจ ก่อนจะลงมือปฏิบัติ จึงควรพิจารณาซึ่งน้ำหนักกว่า ผลดีที่เกิดความพอใจมี อย่างไร และผลไม่ดีที่ไม่เกิดความพอใจมีอย่างไรบ้าง

ขั้นที่ 3 ตัดสินใจเลือกโดยเสรี ข้าพเจ้าต้องการทำเช่นนั้น จริงหรือ การเลือกโดยเสรีในที่นี้ หมายความว่า ท่านไม่ได้ทำเพราะถูกบังคับ ท่านไม่ได้ทำเพราะหวังผลรางวัล ท่านไม่ได้ทำเพราะกลัวถูกลงโทษ กลัวเสียงวิพากษ์วิจารณ์ หรือกลัวเหตุการณ์ใดๆ ที่อาจเกิดอยู่เบื้องหลัง

ฐานที่ 2 การนิยามและซาบซึ้ง

ขั้นที่ 4 เน้นทางบวก ข้าพเจ้าสุขใจและภูมิใจในสิ่งนี้หรือเปล่า สิ่งที่ท่านตัดสินใจเลือกกระทำ ย่อมเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านมีความสุขจริงๆ เวลาท่านเลือกอะไร ท่านมักจะเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตัวท่าน จะไม่เลือกสิ่งเลวสำหรับ ตัวเองอย่างแน่นอน

ขั้นที่ 5 เต็มใจประกาศยืนยัน ข้าพเจ้าได้บอกให้ผู้อื่นรู้เรื่องนี้ด้วยหรือเปล่า เพราะท่านภูมิใจในการตัดสินใจเลือกพฤติกรรมนี้ ท่านจึงอยากบอกให้ใครๆ รู้ด้วย ท่านพยายามทุกโอกาสที่จะประกาศให้ทุกคนทราบในการตัดสินใจครั้งนี้ของท่าน บางครั้งท่านตัดสินใจเอง แต่ท่านไม่กล้าบอกให้ผู้อื่นรับรู้ เพราะเกรงว่าผู้อื่นจะกล่าวหาว่า การทำความดีของคนนั้น มีจุดมุ่งหมายที่จะประกาศให้ผู้อื่นทราบว่า คนดีกว่าผู้อื่น

ฐานที่ 3 การปฏิบัติให้เป็นกิจนิสัย

ขั้นที่ 6 การแสดงค่านิยม ข้าพเจ้าจะทำอะไรบ้าง ท่านพยายามลงทุนด้วยการเดินทาง ด้วยการใช้เวลาไปถ่ายทอดทักษะ ความเชื่อของท่านให้มีผู้ปฏิบัติตาม ท่านมักจะยอมเสียเงินเสียเวลา เสียกำลังทุกอย่าง เพื่อยื่นหัตถ์สนับสนุนเสริมสร้างค่านิยมของท่าน

ขั้นที่ 7 ปฏิบัติซ้ำๆ ให้เป็นกิจนิสัย เมื่อใดก็ตามที่ท่านมีค่านิยมในสิ่งใด ท่านจะปฏิบัติสิ่งนั้นอยู่เสมอ ไม่ใช่ทำครั้งเดียวแล้วก็ลืมไป ต้องทำให้การกระทำของท่านกลายเป็นลักษณะนิสัยปกติในชีวิตประจำวัน ต้องใช้ความพยายามหลาย ๆ ครั้ง ทำอยู่บ่อยๆ ให้สม่ำเสมอในชีวิตประจำวัน จึงจะหมายความว่าท่านกำลังดำเนินอยู่ในขั้นสุดท้ายของกระบวนการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม

การนำไปใช้

วิธีการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยมนี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

1. ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพและเอกลักษณ์ส่วนตัว
2. ใช้ในการพัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นคณะ
3. ใช้ในงานกลุ่มจิตบำบัด งานแนะแนว และการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม เพื่อช่วย

บูรณาการด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติให้สอดคล้องต่อกัน

4. ใช้ในวงการศึกษา อบรม การเรียนการสอน
5. ใช้ในงานพัฒนาองค์กร
6. ใช้ในวงการศาสนา เพื่อค้นหาแนวคำเนิรพัฒนาด้านจิตใจ

ค่านิยมพื้นฐาน (Primary Values) กรมวิชาการ (2544, หน้า 15-16) ได้ให้ความหมายไว้ว่าค่านิยมพื้นฐานคือการรักและมองเห็นค่าของคน มองเห็นค่าของผู้อื่น และนอกจากนี้ยังให้รายละเอียดว่าค่านิยมพื้นฐาน ประกอบด้วยความรักและความมีค่า ความรักประกอบด้วยความพอใจ ความหวังดี ความไว้วางใจ ความเป็นเจ้าของ ความร่วมมือ ความน่านรัก ความสดชื่น ความมีค่าแยกเป็นความมีค่าที่ตนสร้างได้เอง และความมีค่าที่ผู้อื่นให้ ความมีค่าที่ตนสร้างได้เองได้แก่ ความเชื่อมั่น ความเก่ง ความเป็นคนดี ความมีอำนาจในตนเอง การนำตนเอง ความสำเร็จ ความอิสระ ความภูมิใจ การกล้าแสดงออก ส่วนความมีค่าที่ผู้อื่นให้ ได้แก่ การให้เกียรติ การยอมรับ นับถือ ความสนใจ ความซาบซึ้ง ค่านิยมพื้นฐานจะเกิดขึ้นเมื่อ มนุษย์มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน และกัน (วัชร ฐวธรรม, 2525, หน้า 7) มนุษย์จะต้องเห็นค่าและนับถือตนเองก่อน จึงจะสามารถให้การนับถือและมองเห็นค่าในคนอื่นได้ ความเข้าใจนี้ถูกนำมาเป็นพื้นฐานความคิดในการดำเนินการสร้างเสริมค่านิยม (Values Clarification - v.c.) โดยต้องพยายามพัฒนาและสร้างเสริมความนับถือกัน และกัน ความเข้าใจและความสนใจในปัญหาของตนเองและผู้อื่น

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับชุดการสอนนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุจุดประสงค์ ดังนี้ มีการเสริมแรงโดยให้คำชมเชยเพื่อให้นักเรียนมีความมานะพยายามและปฏิบัติกิจกรรมจนประสบความสำเร็จ ตามทฤษฎีบุคลิกภาพของอิริคสัน จัดสื่อการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน ใช้สื่ออย่างหลากหลายตามทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์ และกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเด็กในวัยนี้ ตามทฤษฎีของเพียเจต์และออชเบล สอนให้นักเรียนรู้คุณค่าของตนเองและของผู้อื่น แล้วค่อยลงมือปฏิบัติและปฏิบัติจนเป็นนิสัย ตามวิธีการเสริม

สร้างค่านิยม นอกจากนี้ในแต่ละกิจกรรมจะเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งนักเรียนจะมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้คิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาและสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ตามทักษะกระบวนการ 9 ประการและทฤษฎีคอนสตรัคติวิซัซึม

การจัดกลุ่มวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Taxonomy of Educational Objectives)

ศาสตราจารย์บลูม (Bloom) ได้จัดกลุ่มของวัตถุประสงค์ของการศึกษาออกเป็น 3 พิสัย (Domain) (สราญค์ โคว์ตระกูล, 2536, หน้า 184-185) ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับความรู้ ความคิด และการนำความรู้ไปประยุกต์ แบ่งออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่

1.1 ความรู้ (Knowledge) หมายถึงความรู้ที่เกี่ยวกับความจริงเฉพาะต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่จะใช้เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะต่าง ๆ

1.2 ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึงการมีความเข้าใจในความรู้ที่เรียน โดยสามารถอธิบายด้วยคำพูดของตนเอง แปลความหมาย ตีความหมาย หรืออาจบอกเหตุผลตามการกระทำได้

1.3 การนำความรู้ไปประยุกต์ (Application) หมายถึง ความสามารถจะนำสิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในประสบการณ์ชีวิตประจำวัน

1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึงความสามารถที่จะแบ่งสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ออกเป็น ส่วนย่อย และแสดงความสัมพันธ์ของส่วนย่อยเหล่านั้น

1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถที่จะรวบรวมสิ่งที่ เรียนรู้หรือ ประสบการณ์เข้าเป็นส่วนรวม เป็นสิ่งใหม่

1.6 การประเมินผล หมายถึง ความสามารถที่จะใช้ความรู้ที่เรียนมาในการตัดสินใจ วินิจฉัยคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่ได้จากการอ่าน และการฟัง

2. เจตพิสัย (Affective Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับด้านความรู้สึก อารมณ์ และทัศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน ฉะนั้นวัตถุประสงค์เจตพิสัยจึงมีความสำคัญมาก โรงเรียนควรจะเน้นวัตถุประสงค์ด้านนี้ตั้งแต่เด็กเข้าโรงเรียน และพยายามที่จะพัฒนาให้อยู่ในทางบวกเสมอ จากการวิจัยเกี่ยวกับนักเรียนที่ความสัมฤทธิ์ผลในการเรียนสูง พบว่า นักเรียนเหล่านี้มักจะเป็นผู้ที่มีความทัศนคติที่ดีต่อครู และวิชาที่เรียน รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองด้วย แบ่งออกได้เป็น 5 ระดับ ได้แก่

2.1 การรับหรือการใส่ใจ (Receiving or Attending) หมายถึง สภาพที่ผู้เรียนเริ่มที่จะเตรียมรับตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัว

2.2 การตอบสนอง (Responding) หมายถึง การตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยความเต็มใจหรือแสดงความพอใจในการตอบสนอง

2.3 การเห็นคุณค่า (Valuing) หมายถึง การที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมตอบสนอง เพราะเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง ไม่ใช่ทำเพราะกลัวถูกลงโทษ

2.4 การรวบรวมค่านิยม (Organization) เมื่อผู้เรียนยอมรับค่านิยมหลายอย่างเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความคิด ผู้เรียนจะพบว่า มีค่านิยมหลายอย่าง มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผู้เรียนจะรวบรวมค่านิยมเข้าด้วยกัน หรืออาจจะเปรียบเทียบกันว่าค่านิยมใดมีความสำคัญตามความคิดมากน้อย

2.5 การยอมรับค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาชีวิตที่มีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม (Characterization) ในขั้นนี้ค่านิยมจะเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของผู้เรียน ค่านิยมจะเป็นแรงภายในที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับทักษะในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การประสานงานของการใช้อวัยวะต่าง ๆ เช่น สมองกับกล้ามเนื้อ หรือประสานกับกล้ามเนื้อ วัตถุประสงค์ด้านทักษะพิสัยมักจะเน้นความรวดเร็วเที่ยงตรง ถูกต้องซ้ำของ คล่องแคล่วของการทำงาน เป็นวัตถุประสงค์ที่รวมอยู่ในการเรียนรู้ทุกอย่าง จึงนับว่าเป็นทักษะที่ครูควรสอดแทรกไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และช่วยนักเรียนให้ฝึกจนชำนาญ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

บูรณาการ หมายถึง การนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จึงเป็นการนำความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะเน้นองค์รวมของเนื้อหา มากกว่า องค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยครู (วัฒนาพร ระวังบุทกข์, 2542, หน้า 46 – 47)

ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และทางด้านจิตใจ
3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการปฏิบัติ
4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่อยู่ในชีวิตจริง
5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ

ประเภทของการบูรณาการ การบูรณาการการเรียนการสอนสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำได้โดยกำหนดหัวข้อ (Theme) ขึ้นมา แล้วนำความรู้จากวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับหัวข้อ บางครั้งเรียกการบูรณาการแบบนี้ว่า สหวิทยาการแบบมีหัวข้อ (Theme Interdisciplinary Studies) หรือ สหวิทยาการแบบเน้นการประยุกต์ใช้ (Application – First Approach)

2. แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นการนำเรื่องที่ต้องการจะบูรณาการไปสอดแทรก (Infusin) ในวิชาต่าง ๆ บางครั้งเรียกการบูรณาการแบบนี้ว่า การบูรณาการแบบเน้นเนื้อหา (Discipline – First Approach)

หลักการสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

1. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. เน้นการจัดประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียน
3. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้อง
4. เน้นการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ
5. ให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกลุ่ม

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

พวงแก้ว โคจรานนท์ (2530 หน้า 25) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึงความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะทางด้านวิชาการ รวมทั้งสมรรถภาพทางสมอง ด้านต่าง ๆ เช่น ระดับสติปัญญา การคิด การแก้ปัญหาของเด็ก ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นด้วยคะแนนที่ได้จากคะแนนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการรายงานทั้งเขียนและพูด การทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนการทำกรบ้านในแต่ละรายวิชา นอกจากนี้ จำนง พรายเยี่ยมแซ (2531, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็นผลสำเร็จในเชิงวิชาการที่เด็กสามารถจดจำเนื้อหา เรื่องราวต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงใด สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องหรือไม่และรวมถึงสมรรถ

ภาพทางสติปัญญา ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ที่กำหนดไว้ด้วย และพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะ รวมถึงความรู้ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน หรือคือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง แสดงว่าเป็นการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัยนั่นเอง โดยการวัด 2 องค์ประกอบ คือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ให้เป็นผลงานปรากฏออกมา ทำให้สังเกตและวัดได้ เช่น ศิลปะศึกษา พลศึกษา เป็นต้น การวัดแบบนี้จึงต้องวัดโดยใช้ข้อสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งการประเมินผลจะพิจารณาที่วิธีปฏิบัติและผลงานที่ปฏิบัติ
2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน มีวิธีการสอบวัดได้ 2 ลักษณะ คือ การสอบแบบปากเปล่าและการสอบแบบให้เขียนตอบ ในการสอบแบบเขียนตอบนี้จะใช้กันแพร่หลาย เครื่องมือที่ใช้ในการสอบวัดเรียกว่า “ข้อสอบ ผลสัมฤทธิ์” หรือ “แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์” เพื่อให้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกิด ประสิทธิภาพ สามารถแยกพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ได้ชัดเจน จึงต้องมีการสร้างแบบทดสอบที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหาขึ้น

นอกจากการวัดผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 26-27) ได้กล่าวถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทุกกลุ่มประสบการณ์จะต้องดำเนินการวัดพฤติกรรมและคุณลักษณะ ดังนี้

1. การวัดด้านความรู้ความสามารถ เป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมความสามารถของนักเรียนที่เรียนตามเนื้อหาทุกบทเรียนว่า เมื่อผ่านการเรียนมาแล้ว จะมีความสามารถในด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่าอยู่ในระดับใด โดยใช้เครื่องมือวัดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ การซักถาม ซึ่งเป็นการสอบปากเปล่าและแบบทดสอบ
2. การวัดด้านการปฏิบัติและด้านคุณลักษณะ เป็นการวัดความสามารถในการปฏิบัติ ทั้งในด้านวิธีการหรือกระบวนการปฏิบัติและผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ด้วย การสังเกตจากการปฏิบัติจริงโดยใช้แบบสอบถามภาคปฏิบัติ

การวัดด้านวิธีการหรือกระบวนการ เป็นการวัดวิธีปฏิบัติงานของผู้เรียนว่าเป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด รวมทั้งคุณลักษณะและเจตคติใน การทำงานด้วยการวัดด้านผลงาน เป็นการวัดที่เกิดจากการปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนด เพื่อพิจารณาว่ามีคุณภาพและปริมาณตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด ถ้าจะวัดผลงานจึงควรให้ ครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1. ตรงตามจุดประสงค์
2. ความถูกต้องตามแบบแผนที่ต้องการ
3. ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประณีต สวยงาม

เครื่องมือวัดด้านปฏิบัติจะอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น มาตรฐานประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ แบบบันทึกต่าง ๆ โดยใช้การสังเกตเป็นวิธีการสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือใช้แบบสอบถามเขียนตอบ

ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ย่อมหมายถึง ผลของความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ และมวลประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนการสอน และเกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน

ประเภทของการทดสอบผลสัมฤทธิ์ ภพ เลหาไพบูลย์ (2537, หน้า 293 – 294) ได้กล่าวถึงการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่มหรือการวัดผลแบบอิงกลุ่ม (Non Referenced Measurement) เกิดจากความเชื่อมั่นในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยถือว่าบุคคลมีความสามารถในการกระทำหรือปฏิบัติในเรื่องใด ๆ นั้นไม่เท่ากัน การวัดแบบอิงกลุ่มจึงใช้ในการแยกกลุ่มคนและจัดประเภทกลุ่มคน ใช้ในการเรียงลำดับที่ การเปรียบเทียบ ความสามารถของนักเรียนในด้านความถนัดทางการเรียน ความสามารถในการใช้ภาษาและความสามารถทางวิชาการ การวัดผลสัมฤทธิ์แบบอิงกลุ่มจะเป็นข้อสอบที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาการทั้งหมดเป็นส่วนใหญ่ข้อสอบแต่ละข้อควรเป็นข้อสอบที่สามารถจำแนกนักเรียนได้ และสร้างความตรงตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร การทดสอบแบบนี้ยึดเอานักเรียนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน

1. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์หรือการวัดผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Measurement) ยึดตามแนวความเชื่อเรื่องการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ นักเรียนทุกคนควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ถึงขีดความสามารถสูงสุดของแต่ละคน การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ใช้ ในการวัดว่านักเรียนแต่ละคนมีความก้าวหน้าหรือเรียนได้ผลตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการวิชาเพียงใด เป็นการประเมินความรู้และทักษะที่นักเรียนได้มีการพัฒนาขึ้นในแต่ละวิชา แบบทดสอบ สร้างขึ้นตาม

วัตถุประสงค์ของการสอนอย่างละเอียด ความสำเร็จของนักเรียนใน การทำแบบทดสอบ พิจารณาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือมาตรฐาน การวัดผลแบบอิงเกณฑ์ จึงเป็นการวัดโดยเปรียบเทียบคะแนนของนักเรียนแต่ละคนกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนครั้งนี้ เป็นการวัดความรู้ ความสามารถของนักเรียน หลังจากสิ้นสุดการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้วิธีการสร้างข้อสอบแบบอิงจุดประสงค์การเรียนการสอน

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2526, หน้า 13-15) กล่าวว่าผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ส่วนมากมักจะใช้การทดสอบผลสัมฤทธิ์วิธีใดวิธีหนึ่งใน 4 วิธี ดังนี้

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่ม
2. การทดสอบแบบอิงเกณฑ์
3. การทดสอบแบบอิงจุดประสงค์
4. การทดสอบแบบอิงมวลความรู้

การทดสอบแบบอิงกลุ่ม เป็นการทดสอบ ซึ่งแปลความหมายของคะแนน โดยการนำเอาผลการปฏิบัติงานนั้นเปรียบเทียบกับผลการปฏิบัติงานของคนอื่น ๆ ภายในกลุ่ม การแปลความหมายจึงมีลักษณะเชิงสัมพัทธ์ คือขึ้นอยู่กับผลการปฏิบัติของคนอื่น ๆ ว่าเป็นอย่างไรเป็นประการสำคัญ ไม่ว่าผลงานของนักเรียนคนนั้นจะอยู่ในระดับสูงหรือต่ำกว่าก็ตาม แต่ถ้านำไปเปรียบเทียบกับผลงานคนอื่น ๆ แล้วดีกว่าคนอื่น ก็สรุปว่าผลงานของนักเรียนนั้นดีมาก

การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ เป็นการทดสอบ ซึ่งแปลความหมายของคะแนน โดยการนำเอาผลการปฏิบัติงานนั้นไปเทียบกับมาตรฐานที่แท้จริง (Absolute Standard) ซึ่งเป็นเกณฑ์ภายนอกกลุ่มที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบ โดยไม่เปรียบเทียบกับผลงานของคนอื่น ๆ ภายในกลุ่ม ดังนั้นผลงานของนักเรียนจะอยู่ในระดับมาตรฐานหรือไม่ ต้องพิจารณาหรือเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่แท้จริงเท่านั้น

การทดสอบแบบอิงจุดประสงค์ เป็นการทดสอบ ซึ่งแปลความหมายของคะแนน โดยการนำเอาผลการปฏิบัติงานนั้นไปเทียบกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งใช้เป็นแนวในการเขียนข้อสอบหรือจุดประสงค์ของการสอนเนื้อหานั้นว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ไปมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นการบรรยายความรู้ของนักเรียนไปตามจุดประสงค์ แต่มิได้ระบุหรือตัดสินว่าผู้เรียนมีความรู้ถึงระดับมาตรฐานหรือไม่

การสร้างแบบทดสอบแบบอิงจุดประสงค์ แบบทดสอบแบบอิงจุดประสงค์ เน้นความสำคัญที่การคัดเลือกข้อสอบให้ตรงหรือสอดคล้องตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ การบรรยายผลการปฏิบัติ (ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม) ในแต่ละจุดประสงค์ก็เพื่อบ่งชี้ถึงจุดอ่อนทั่วไปในโปรแกรมหรือผลการปฏิบัติงานของนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญของการทดสอบแบบอิงจุดประสงค์

การทดสอบชนิดนี้ต้องนิยามจุดประสงค์ที่จะใช้วัดขึ้นมาก่อนแล้วเขียนข้อสอบ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ลักษณะของข้อสอบมักจะเขียนตามรูปแบบ ของแต่ละจุดประสงค์ที่กำหนดไว้โดยตรงหรือขึ้นอยู่กับแบบอย่างของผู้เขียนข้อสอบเอง

แบบทดสอบอิงจุดประสงค์จะต้องดำเนินการสร้างตามขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
2. เขียนข้อสอบตามจุดประสงค์ พยายามเขียนจุดประสงค์หลาย ๆ ข้อ ต้องพึง

ระวังให้เนื้อหาสาระข้อสอบ และรูปแบบข้อสอบเหมาะสมกับจุดประสงค์ และต้องหลีกเลี่ยงข้อสอบที่คลุมเครือ และข้อสอบที่บ่งพร่องทางโครงสร้าง

3. ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าข้อสอบและจุดประสงค์มีความสอดคล้องกันหรือไม่ เพียงไร การสร้างแบบทดสอบอิงจุดประสงค์จำเป็นต้องระบุจุดประสงค์ที่กำหนดลักษณะเฉพาะอย่างชัดเจน แต่ไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติที่ยอมรับได้ สิ่งสำคัญของการทดสอบแบบนี้ จะต้องดำเนินการก่อนสิ่งอื่นก็คือ กระบวนการคัดเลือกจุดประสงค์

การทดสอบแบบอิงมวลความรู้ เป็นการทดสอบ ซึ่งแปลความหมายของคะแนน โดยการนำเอาผลการปฏิบัติงานไปเปรียบเทียบกับกลุ่มของงานที่สุ่มมาจากจักรวาลของงานที่นิยามไว้อย่างดีแล้ว ว่านักเรียนมีความสามารถเท่าไร จากนั้นจะพยากรณ์ผลงานจากกลุ่มตัวอย่างหรือแบบทดสอบไปประมวลความรู้หรือจักรวาลของงานทั้งหมดนั้น

ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนครั้งนี้ ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบอิงจุดประสงค์ เพื่อวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนหลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ด้วยชุด การสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นข้อทดสอบแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

เอื้องเงิน บุญแก้ว (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่อง อวกาศ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้ชุดการสอนกับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนกับนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิระชาติ มาลัย (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องสิ่งเสด็จสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 82.96/85.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ไพฑูรย์ ปลอดอ่อน (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนเรื่องไฟฟ้า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 93.83/91.97 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ ผลการทดสอบหลังเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

บุญธรรม จอมมงคล (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนรายวิชาย่อยกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 90/90 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่ใช้ชุดการสอนสูงกว่ากลุ่มที่สอนโดยใช้การสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จรรยา วตะกุลสิน (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่องชีวิตในบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 87.36/86.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

เกรือวัลย์ พึ่งสุรินทร์ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องพืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 94.66/95.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

คณินิจ ชูติมาสถาพร (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องสารเคมี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่าชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 91.43/88.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ใช้ชุดการสอนสูงกว่านักเรียนที่สอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สิรินาฏ ปรีชากุล (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 88.89/86.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

งานวิจัยต่างประเทศ

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1982, pp. 4795-A) ได้สร้างชุดการเรียนด้วยตนเอง เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ในระดับเตรียมประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนด้วยตนเองกับการสอนแบบบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากกลุ่มที่สอนโดยใช้ชุดการเรียน การวางแผนการสอนและวิธีสอนแต่ไม่มีความแตกต่างกับทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษา และผู้เรียนโดยมาชอบชุดการเรียนด้วยตนเอง

บราวน์เลย์ (Brawley, 1975, pp. 4280-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของ ชุดการเรียนการสอนแบบสื่อประสม (Multi-media Instruction Module) เพื่อสอนเรื่อง การบอกเวลา สำหรับเด็กเรียนช้า ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่ม ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชอร์เตอร์ (Shorter, 1982, pp. 4692-4) ได้สร้างชุดการเรียนด้วยตนเองเพื่อแนะนำประสบการณ์ด้านวิชาชีพเกษตรกรรม เรื่องการใช้จ่ายของนักเรียนและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้ชุดการเรียนกับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้ชุดการเรียนกับการสอนตามปกติ

มิลโซ (Milzo, 1976, pp. 7165-A) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของนักเรียนและครูในโครงการเรียนชุดการสอนมินิคอร์ส ระหว่างปี 1976-1976 ในโรงเรียนเคนเนดี (Kennedy Junior High School) รัฐมิชิแกน ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนทุกระดับ ความสามารถคือสูง กลาง ต่ำ ที่มีต่อชุดการสอนมินิคอร์ส ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนทุกระดับชอบวิธีการสอนในชุดการสอนมินิคอร์สมากกว่าการสอนแบบเดิม